

Critical Studies in Texts & Programs of Human Sciences,
Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS)
Monthly Journal, Vol. 22, No. 3, Spring 2022, 49-76
Doi: 10.30465/CRTLS.2022.38754.2404

Pathology of The Arabic Language Curriculum

A Case Study: Farhangian University

Hedayatollah Taghizadeh*

Abstract

Curriculum planners are always looking to revise curriculum content. The "Arabic language teaching" curriculum in 2016 was revised by Farhangian University and replaced the "Arabic language and literature secretary" curriculum. Considering the effect that the curriculum has on improving the level of knowledge, skills and attitudes of students, it is necessary to be scrutinized. Therefore, the present study seeks to address the pathology of the curriculum in this field. The research information was obtained through documentary studies and by using quantitative and descriptive methods and using the researcher-made questionnaire in a statistical population consisting of professors of Farhangian University of Tehran, in a purposeful and comprehensive manner. The results show that the most important quantitative changes have been the reduction of the share of specialized units from 93 units to 54 units and the increase of the share of educational courses. A significant reduction in the units of texts and history from 46 units to 8 units, and the reduction of language skills units from 36 units to 20 units are among the new weaknesses of the new program. Increasing the internship units from 4 units in two

* Associated Professor of Arabic Language and Literature Department of Persian Language and Literature of Farhangian University, Tehran, Iran, drtaghizadeh@yahoo.com

Date received: 2021-11-01, Date of acceptance: 2022-04-11

Copyright © 2018, This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

semesters to 8 units in four semesters and defining thematic-educational courses and teacher work experience are among the strengths of this program.

Keywords: Farhangian University, Pathology, Curriculum, Arabic Language Teaching, Arabic Language and Literature Department

آسیب‌شناسی برنامه درسی رشته «آموزش زبان عربی»

مطالعه موردی: دانشگاه فرهنگیان

هدایت الله تقی زاده*

چکیده

برنامه‌ریزان آموزشی همواره به دنبال بازنگری محتوای برنامه‌های درسی هستند. برنامه درسی «آموزش زبان عربی» سال ۱۳۹۵، توسط دانشگاه فرهنگیان بازنگری و جایگزین برنامه درسی «دبیری زبان و ادبیات عربی» گردید. نظر به تأثیری که برنامه درسی بر ارتقای سطح دانش، مهارت و نگرش دانشجو معلمان دارد، بررسی آن ضروری است؛ از این رو پژوهش حاضر به دنبال آن است که به آسیب‌شناسی برنامه درسی این رشته بپردازد. اطلاعات پژوهش با مطالعات اسنادی و با بهره‌گیری از روش کمی و توصیفی و با استفاده از ابزار پرسشنامه محقق‌ساخته در جامعه آماری متشکل از استادان دانشگاه فرهنگیان استان تهران، به صورت هدفمند و کل‌شمار حاصل شد. نتایج نشان می‌دهد که مهمترین تغییرات کمی، کاهش سهم واحدهای تخصصی از ۹۳ واحد به ۵۴ واحد و افزایش سهم دروس تربیتی بوده است. کاهش چشمگیر واحدهای متون و تاریخ از ۴۶ واحد به ۸ واحد، و کاهش واحد مهارت‌های زبانی از ۳۶ واحد به ۲۰ واحد از جمله نقاط ضعف کمی برنامه جدید است. افزایش واحدهای کارورزی از ۴ واحد در دو ترم به ۸ واحد در چهار ترم و تعریف دروس موضوعی - تربیتی و کارنمای معلمی، از جمله نقاط قوت این برنامه ارزیابی می‌شود.

کلیدواژه‌ها: دانشگاه فرهنگیان، آسیب‌شناسی، برنامه درسی، آموزش زبان عربی، دبیری زبان و ادبیات عربی.

* استادیار گروه زبان و ادبیات، دانشگاه فرهنگیان تهران. ایران، drtaghizadeh@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۸/۱۰، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۱/۲۲

Copyright © 2018, This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose.

۱. مقدمه و بیان مسأله

یکی از عوامل لازم برای ایجاد تحولات علمی، شناخت دقیق تاریخ علم است (Ganji, 1988: 13). پیشرفت تکنولوژی و تغییر شیوه زندگی، برنامه‌های آموزشی و روش‌های یادگیری را مستلزم تغییراتی کرده است. از همین رو، نظام‌های آموزشی و فعالیت‌های حاکم بر آن در مراکز آموزش عالی بعنوان نماد بالاترین سطح از تفکر و علم جوامع دستخوش تغییر و تحول شده است (Darabi, Moradi, 2015: 223). یکی از مراکز آموزش عالی که در کشور ما به سبب همین تغییرات به وجود آمد؛ «دانشگاه فرهنگیان» است که تا قبل از سال ۱۳۹۰ با عنوان «تربیت معلم» شناخته می‌شد. این دانشگاه، با مأموریت تربیت نیروی انسانی آموزش و پرورش، و بر اساس سند تحول بنیادین، سند برنامه درسی ملی، سند چشم‌انداز و اساسنامه خود، بر بنیاد تربیت معلم استوار گردید در ادامه راه تلاش کرد با برنامه‌ریزی‌های گوناگون با تأسیس ۱۶ رشته در مقطع کارشناسی و با عنوان «دبیری رشته‌های تخصصی» پویاتر، علمی‌تر و کارآمدتر، وظیفه تربیت معلم را دنبال کند (Statute of Farhangian University: 2012).

بازنگری و بازتنظیم برنامه‌های درسی، یکی از مأموریت‌های مهم این دانشگاه بوده است. این دانشگاه از سال ۱۳۹۱ رشته «آموزش زبان عربی» را برای رفع نیاز آموزش و پرورش به «دبیر عربی» آغاز کرد. برنامه درسی که برای این رشته در نظر گرفته شده بود، همان برنامه درسی رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی» بود که قبلاً در دانشگاه‌های سراسری دولتی به اجرا درآمده و مصوب جلسه ۳۵۰ مورخه ۱۳۷۶/۰۹/۰۹ شورای برنامه‌ریزی آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بود. از سال ۱۳۹۴ عنوان «دبیری» از رشته‌های موجود حذف شد و ۱۶ رشته موجود، با عنوان «آموزش رشته‌های مختلف» ارائه شد و تغییرات گسترده‌ای در برنامه درسی ایجاد شد و برای هماهنگی بیشتر با رشته‌های مصوب وزارت علوم، قید «ادبیات» از عنوان رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی» برداشته شد و نام رشته به «آموزش زبان عربی» تغییر پیدا کرد و رشته «آموزش زبان عربی» از سال ۱۳۹۵ جایگزین «دبیری زبان و ادبیات عربی» گردید. این رشته نیز تغییراتی چون تغییر عنوان از «دبیری» به «آموزش» و در ادامه تغییرات منابع و سرفصل‌های آموزشی را به خود دیده است، زیرا کیفیت تربیت معلم و کیفیت تدریس به میزان بسیار زیاد به منابع آموزشی و به ویژه

آسیب‌شناسی برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» ... (هدایت الله تقی زاده) ۵۳

برنامه‌درسی بستگی دارد (شعبانی، ۱۳۸۳: ۱۶۰) و سرانجام در تاریخ ۱۳۹۵/۰۳/۲۲ سرفصل‌درسی جدید با نام «رشته‌آموزش زبان عربی» جهت اجرا به پردیس‌ها و مراکز ابلاغ گردید. به نظر می‌رسد برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» در مقایسه با برنامه‌قبلی، دارای آسیب‌هایی است که مربوط به «عوامل برنامه‌درسی» مانند اهداف، محتوا، کمبود مواد و منابع آموزشی و... است که مشکلاتی را برای مدرسان و استادان این رشته بوجود آورده و روند تسهیل، بهبود و موفقیت فعالیت‌های آموزشی و دستیابی به اهداف نظام تعلیم و تربیت و دانشگاه را با چالش‌هایی مواجه ساخته است. هدف این تحقیق آسیب‌شناسی برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» در مقایسه با برنامه‌قبلی (دبیری زبان و ادبیات عربی) و شناسایی موانع و مشکلات برنامه‌درسی آموزش زبان عربی است و به دنبال پاسخ به سؤالات زیر است:

- ۱- ویژگی‌های برنامه‌درسی رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی» کدام است؟
- ۲- ویژگی‌های برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» در حال حاضر کدام است؟
- ۳- مهمترین آسیب‌های برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» از منظر استادان و مدرسان دانشگاه فرهنگیان کدام است؟
- ۴- در برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» دانش‌جو معلمان تا چه میزان از تاریخ ادبیات و ادبا و نویسندگان و دوره‌های ادبی مرتبط با این زبان مطلع می‌شوند؟
- ۵- در برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» دانش‌جو معلمان چقدر با نقد و نقادی آشنا می‌شوند؟

۲. روش پژوهش

با توجه به اینکه هدف پژوهش حاضر بررسی سیر تحولات برنامه‌درسی رشته عربی است، این پژوهش از نظر ماهیت کیفی، از نظر هدف کاربردی و با روش پیمایشی است که با مطالعات اسنادی و تجزیه و تحلیل داده‌ها با روش توصیفی - تحلیلی صورت می‌گیرد. برای بررسی کمی و کیفی دروس ارائه شده در برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» از نسخه‌بازنگری شده برنامه‌درسی دوره کارشناسی پیوسته (خاص دانشگاه فرهنگیان)، بر اساس مصوبه جلسه ۸۶۹ مورخ ۹۴/۰۹/۲۸ شورای عالی برنامه‌ریزی آموزشی در خصوص طرح

کلان معماری برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان و نسخه برنامه درسی دوره کارشناسی رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی» مصوب جلسه ۳۵۰ مورخه ۱۳۷۶/۰۹/۰۹ شورای برنامه‌ریزی آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری استفاده شد.

۱.۲ جامعه آماری

جامعه آماری تحقیق حاضر شامل همه استادان و مدرسان دانشگاه فرهنگیان است که در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ در استان تهران مشغول به تدریس دروس آموزش زبان عربی هستند که شامل ۱۵ استاد عربی است که به شکل هدفمند و کل‌شمار مورد بررسی قرار گرفتند. بنابراین جامعه آماری و نمونه آماری منطبق با هم و یکسان هستند. استادان افرادی هستند که با برنامه درسی رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی» و رشته «آموزش زبان عربی» آشنا هستند و هر دو سرفصل را تدریس کردند. با پرسشنامه از آنها خواسته شد، مهمترین آسیب‌های برنامه درسی رشته آموزش زبان عربی در دانشگاه فرهنگیان را بیان نمایند. جدول زیر نشان دهنده تعداد استادان انتخاب شده در پردیس و مراکز دانشگاه فرهنگیان استان تهران می‌باشد:

جدول ۱: جامعه آماری پژوهش

مجموع	مرکز شهدای مکه	مرکز باهنر	شهید مفتح شهری	پردیس و مراکز	
۱۵	۴	۳	۸	استادان	
۱۵	۳	۱	۶	مرد	جنسیت
	۱	۲	۲	زن	

تعداد استادان تخصصی رشته آموزش زبان عربی موردنظر در این پژوهش در استان تهران در سال تحصیلی ۴۰۰-۱۳۹۹، ۱۵ نفر و به صورت کل‌شمار و باتوجه به تدریس در سرفصل قدیم و جدید، انتخاب گردیدند.

۲.۲ ابزار پژوهش

ابزار گردآوری اطلاعات این پژوهش، پرسشنامه محقق ساخته است که تعداد ۳۰ گویه برای اظهارنظر در مورد برنامه درسی عربی استخراج و پیشنهاد شد که با نظرخواهی

آسیب‌شناسی برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» ... (هدایت الله تقی زاده) ۵۵

استادان، پرسشنامه در قالب ۱۵ گویه پنج‌گزینه‌ای نهایی شد. در پرسشنامه از طیف لیکرت استفاده شد؛ به طوری که عدد ۱ نشان دهنده مقیاس خیلی کم، ۲ کم، ۳ متوسط، ۴ زیاد، و ۵ خیلی زیاد است. گویه‌های پرسشنامه به شرح زیر است:

جدول ۲: گویه‌های ۱۵ گانه پرسشنامه

ردیف	گویه‌های ۱۵ گانه پرسشنامه
۱	در راستای اهداف و اساسنامه دانشگاه فرهنگیان بودن برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی
۲	میزان توجه برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی به مهارت‌های لازم در راستای مهارت‌های معلمی
۳	میزان توجه برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی به آموزش دروس تربیتی
۴	میزان موافقت با شیوه‌نگرش برنامه‌ریزان در برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی دوره کارشناسی با برنامه‌درسی
۵	میزان توجه برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی دوره کارشناسی به آموزش دروس تعلیم و تربیت اسلامی
۶	میزان توجه برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی به آموزش دروس موضوعی تربیتی (pck)
۷	ارزیابی کمیت واحدهای درسی تخصصی در برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی
۸	میزان توجه برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی به آموزش مهارت‌های چهارگانه زبانی
۹	میزان توجه برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی به دروس زبان‌شناسی و نقد ادبی و ادبیات تطبیقی
۱۰	میزان توجه برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی به دروس متون و تاریخ ادبیات
۱۱	میزان موافقت با افزایش واحد کارورزی و کارنمای معلمی در برنامه‌درسی آموزش زبان عربی
۱۲	ارزیابی تغییرات کیفی برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی در دستیابی به اهداف آموزش زبان عربی
۱۳	میزان کمک برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی به ادامه تحصیل دانشجویان
۱۴	میزان موافقت با زمان و ترتیب ارائه دروس، در برنامه‌درسی آموزش زبان عربی
۱۵	میزان موافقت با برنامه‌درسی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی

۳.۲ روش تحلیل داده‌ها

برای تحقیق اهداف پژوهش و تحلیل داده، از نرم‌افزار SPSS استفاده شد. و برای بررسی اعتبار پرسشنامه از نمونه‌های مقدماتی و به تعداد ۱۵ نفر استفاده شد که بر اساس آن میزان آلفای کرونباخ برابر ۰/۸۳۶٪ به دست آمد که اعتبار پرسشنامه را تأیید می‌کند. برای بررسی

روایی پرسشنامه از نظریات ۱۵ استاد آموزش زبان عربی دانشگاه فرهنگیان استان تهران استفاده شد و اعتبارسنجی آن با تکیه بر ارتباط پرسش‌ها با مفاهیم موردنظر و باتوجه به نظر استادان این رشته صورت گرفته است. نتیجه حاصل نشان داد که پرسشنامه از پایایی قابل قبولی برخوردار است.

۳. پیشینه پژوهش

با توجه به جدید بودن رشته «آموزش زبان عربی»، پژوهشی که به طور مستقل به آسب-شناسی برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان پرداخته باشد، یافت نشد، اما در زمینه نقد و بررسی برنامه درسی دروس رشته‌های گوناگون دانشگاهی و رشته زبان و ادبیات عرب دانشگاه دولتی پژوهش‌های اندکی یافت شد که برخی از آنها عبارتند از:

صادقی و میرسپاسی (۱۳۹۹) به آسیب‌شناسی شیوه اجرای برنامه درسی رشته «آموزش جغرافیا» در دانشگاه فرهنگیان پرداختند و یافته‌های تحقیق آنان حاکی از آن است که راهبردهای تدریس، اهداف، محتوا، فعالیت‌های یادگیری مهمترین عناصر برنامه درسی هستند که با مقادیر مختلفی در زمره مهمترین آسیب‌های اجرای برنامه درسی آموزش جغرافیا محسوب می‌شوند. رجایی (۱۳۹۸) به بررسی نقاط قوت و ضعف برنامه درسی جدید رشته آموزش زیست‌شناسی دانشگاه فرهنگیان پرداخت و به این نتیجه رسید که واحدهای تخصصی زیست کاهش چشمگیری داشته و واحدهای کارورزی و دروس تخصصی تربیتی در برنامه اضافه شده است. نورسیده (۱۳۹۷) در تحقیقی به بازننگری در دروس رشته زبان و ادبیات عربی دوره کارشناسی با عنایت به سرفصلهای رشته هم شاخه، زبان فرانسه پرداخت و اشاره نمود که فارغ‌التحصیلان این رشته عمدتاً از مشکل بیکاری رنج می‌برند و علت آن، هدفمند نبودن طراحی چارت درسی و نواقص موجود در سرفصل دروس دوره کارشناسی و شیوه‌های تدریس آنهاست. اسماعیلی و باش‌قره (۱۳۹۴) به آسیب‌شناسی رشته عربی بر اساس شاخص‌های تجاری‌سازی و کارآفرینی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که ناموفق بودن تجاری‌سازی و کارآفرینی رشته عربی، ریشه در نبود سرفصل‌ای درسی مناسب و استادان متخصص دارد. متقی‌زاده و همکاران (۱۳۹۳) به نقد و بررسی سرفصل درس متون نظم و نثر رشته عربی در مقطع کارشناسی پرداختند و بیان نمودند که سرفصل موجود بسیار کلی است و شایسته است در دو بخش نظم و نثر به طور

جداگانه طراحی گردد. مجیدی و سهرابی (۱۳۹۱) درس‌های رشته کارشناسی زبان عربی را بررسی کردند و تغییر در برخی از سرفصل‌ها و شیوه‌های تدریس را ضروری دانستند. میرزایی و سلیمی (۱۳۸۹) به بررسی مسئولیت‌ها و اختیارات گروه‌های آموزش زبان و ادبیات عربی پرداختند و به وجوب به روزرسانی این رشته و لزوم بازنگری سرفصل دروس و نیز ایجاد گرایش‌های جدید اشاره کردند.

با توجه به تحقیق در پیشینه موضوع و با نگاهی بر یافته‌های این پژوهش‌ها درمی‌یابیم، پژوهش مستقل و کاملی با نگاه نقادانه و آسیب‌شناسانه و تحلیلی به بررسی این موضوع نپرداخته است و پژوهش‌های انجام‌شده از زوایای دیگر به این موضوع پرداخته‌اند. جدید بودن رشته «آموزش زبان عربی»، فقدان منابع آموزشی مناسب و کافی و عدم توجه لازم از سوی برنامه‌ریزان، باعث شده است که توجه عمیقی به ارائه مبانی نظری در این رشته به ویژه در امر آموزش، صورت نگیرد. بنابراین پژوهش حاضر، از این نظر جدید و قابل بررسی است و بررسی محتوایی این نوع می‌تواند رهیافتی جدید در حوزه آموزش زبان عربی در دانشگاه فرهنگیان باشد.

۴. معرفی رشته «آموزش زبان عربی» دانشگاه فرهنگیان و اهداف آن

آموزش زبان عربی بخشی از آموزش علوم انسانی در نظام تعلیم و تربیت محسوب می‌شود و همواره به عنوان یکی از حوزه‌های مهم آموزشی در نظام‌های تعلیم و تربیت قلمداد شده است.

آموزش زبان عربی در ایران از سه مرحله تاریخی عبور کرده؛ ۱- از آغاز تا تأسیس دارالفنون که آموزش زبان معطوف به موضوعات دستوری و بلاغی بود. ۲- از تأسیس دارالفنون تا پیروزی انقلاب اسلامی که تغییراتی در وضعیت آموزشی این درس و درس‌های دیگر و محتوای متون آموزشی ایجاد کردند. زبان عربی به عنوان یک رشته آموزشی دانشگاهی جان تازه‌ای به خود گرفت و به تدریج پس از مدتی رشته «آموزش زبان عربی» پا به عرصه وجود گذاشت. ۳- از پیروزی انقلاب اسلامی تا امروز؛ در مراکز تربیت معلم، رشته دینی و عربی ایجاد گشت. فارغ‌التحصیلان این رشته به عنوان فوق دیپلم برای مقطع راهنمایی تربیت می‌شدند. پس از مدتی این تربیت‌شدگان با گذراندن چهار نیمسال آموزشی دیگر و گذراندن دروس مربوط به زبان عربی موفق به گرفتن مدرک کارشناسی می‌شدند (دانشگاه

فرهنگیان، ۱۳۹۵: ۴). به تدریج همزمان با استقلال مراکز تربیت معلم و تبدیل آنها به دانشگاه فرهنگیان، رشته «آموزش زبان عربی» هم بعنوان یک گروه آموزشی مستقل شکل گرفت و مسئولیت تربیت نیروهای شایسته برای تدریس ماده عربی در مدارس را برعهده گرفت (همان: ۵). هدف آن، تربیت معلمانی است که واجد شایستگی‌های لازم برای اشتغال به فعالیت‌های آموزشی و پرورشی دوره‌های اول و دوم دبیرستان هستند.

بنابر نص صریح قانون مهمترین هدف «آموزش زبان عربی» در ایران، چیزی جز آشنایی با مفاهیم قرآن و حدیث نیست، (ورعی، ۱۳۸۵: ۲۴۴) افزایش توان دانشجویان در برقراری ارتباط و نگارش مقالات، تقویت نگارش به زبان فارسی جهت ترجمه بهتر متون، آموزش مهارت‌های معلمی، آشنایی با فنون و مهارت‌های تدریس، کسب توانایی در شش حوزه زبانی (دیدن، گوش دادن، گفتن، نوشتن، فکر کردن، نقد کردن زبان)، احاطه بر دانش‌های ادبی، توانایی استفاده از شیوه‌ها و شگردهای آموزشی، بکارگیری اصول و مبانی تربیت اسلامی، کسب قدرت درک، فهم و تحلیل متنهای نظم و نثر ادب عربی و رسیدن به شایستگی‌های لازم برای روان‌سازی و انتقال مناسب آنها به دانش‌آموزان، بیان ارتباط میان زبان فارسی و عربی و تأثیرگذاری ادبیات عربی بر این زبان ضمن بهره‌مندی از قواعد و متون زبان و ادبیات عربی، از جمله اهداف به روز شده «آموزش زبان عربی» در دانشگاه فرهنگیان است (دانشگاه فرهنگیان، ۱۳۹۵: ۷).

۱.۴ وضعیت کنونی برنامه درسی واحدهای کارشناسی رشته «آموزش زبان عربی»

اصطلاح «برنامه درسی» در تعریفی مختصر عبارت است از «طرح یا الگویی سازماندهی شده و منظم که آموزگار یا استاد را در اجرای هرچه بهتر فرایند تدریس کمک می‌کند» (بوقس، ۱۹۹۸: ۶۷). این طرح یا الگو شامل اهداف هر درس، محتوای درس، منابع مرتبط با آن درس، و روش تدریس آن درس است (الباز، ۲۰۰۰: ۲۹۲). پس برنامه درسی به مجموعه فرصت‌های تربیتی نظام‌مند و طرح‌ریزی شده (از سطح ملی، منطقه‌ای و محلی تا مدرسه و کلاس درس با طیف مخاطبان بسیار گسترده و فراگیر تا بسیار محدود) و نتایج مترتب بر آنها اطلاق می‌شود که متریان برای کسب شایستگی‌های لازم جهت درک و اصلاح موقعیت بر اساس نظام معیار اسلامی در معرض آنها قرار می‌گیرند تا با تکوین و تعالی

پیوسته هویت خویش، مرتبه قابل قبولی از آمادگی برای تحقق حیات طیبه در همه ابعاد را بدست آورند (Anonymous, 2011: 362).

برنامه‌درسی دوره کارشناسی پیوسته رشته «آموزش زبان عربی»، بوسیله گروه هماهنگی برنامه‌ریزی تربیت معلم با نظارت معاونت آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشگاه فرهنگیان در ۲۲/۰۳/۱۳۹۵ مورد بازنگری قرار گرفت و بر اساس نیاز دانشگاه تنظیم شد (دانشگاه فرهنگیان: ۱۳۹۵). این برنامه شامل چهاربخش است: ۱- شایستگی عمومی (Gk) ۲- شایستگی تربیتی (PK) ۳- شایستگی علمی (CK) ۴- شایستگی تربیتی موضوعی (PCK) (Saharkhiz, Safari, 2017: 33).

برنامه‌درسی بدین شکل است که ابتدا با طرح جدولی به توزیع تمامی دروس این رشته با ذکر تعداد واحدهای هر درس پرداخته است. سپس هر درس با اجزای (عنوان درس، تعداد واحد، تعداد ساعات، ذکرپیش نیاز، ذکر هدف، سرفصل، منابع اصلی و فرعی) بیان شده است. طول این دوره، چهار سال است که با نظام آموزشی واحدی در هشت نیمسال تحصیلی قابل اجرا خواهد بود. هر نیمسال تحصیلی شامل ۱۶ هفته آموزشی است. برای هر واحد درسی نظری ۱۶ ساعت، برای هر واحد درسی عملی ۳۲ ساعت، برای هر واحد درسی کارگاهی ۴۸ ساعت و برای هر واحد کارورزی ۶۴ ساعت منظور شده است. همچنین ساعت درس کارنمای معلمی (پروژه) به تشخیص استاد راهنما خواهد بود (دانشگاه فرهنگیان: ۱۳۹۵: ۸).

تعداد کل واحدهای درسی این رشته در دانشگاه فرهنگیان ۱۴۵ واحد است. ۱- دروس عمومی (GK) ۲۷ واحد است که در سه گروه ارائه می شود؛ الف- دروس مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مشتمل بر ۸ واحد (فارسی عمومی، زبان انگلیسی، تربیت بدنی ۱ و ۲)، ب- دروس معارف اسلامی ۱۶ واحد مشتمل بر دروس مبانی نظری اسلام (دو درس ۲ واحدی)، دروس اخلاق اسلامی (۲) واحد، دروس انقلاب اسلامی (۲ واحد)، دروس تاریخ و تمدن اسلامی (۲ واحد)، دروس آشنایی با منابع اسلامی (۲ واحد)، ج- دروس عمومی ویژه دانشگاه فرهنگیان (۳ واحد) مشتمل بر سلامت/ بهداشت و صیانت از محیط زیست (۲ واحد)، نگارش علمی یا نگارش خلاق (۱ واحد) است.

۲- دروس تعلیم و تربیت اسلامی ۱۹ واحد مشتمل بر (سیره تربیتی پیامبر و اهلبیت (ع)، نظام تربیتی اسلام، فلسفه تربیت در ج.ا.ا، فلسفه تربیت رسمی و عمومی در ج.ا.ا، اسناد، قوانین

و سازمان آموزش و پرورش، اخلاق حرفه‌ای معلم، تاریخ اندیشه و عمل تربیتی در اسلام و ایران، نقش اجتماعی معلم ازدیدگاه اسلام)، ۳- دروس تربیتی (PK) ۱۸ واحد مشتمل بر (روانشناسی تربیتی، جامعه‌شناسی تربیتی، نظریه‌های یادگیری و آموزش، اصول و روشهای تدریس، اصول و روش‌های راهنمایی و مشاوره، ارزشیابی پیشرفت تحصیلی، کاربرد هنر در آموزش، کاربرد زبان در تربیت، مدیریت آموزشگاهی، آموزش و پرورش تطبیقی). ۴- دروس تخصصی ۸۱ واحد که به دو بخش تقسیم می‌شود: دروس موضوعی (CK) ۵۴ واحد (صرف کاربرد ۲ و ۳، نحو کاربرد ۲ و ۳، آزمایشگاه ۲ و ۳، گفت و شنود ۲ و ۳، نگارش ۲ و ۳، تاریخ ادبیات و متون نظم معاصر، تاریخ ادبیات و متون نثر معاصر، علم معانی، علم بیان و بدیع، عروض و قافیه، فن ترجمه، ترجمه از فارسی به عربی و برعکس، نقد ادبی، روش تحقیق و مآخذشناسی، قرائت و ترجمه روزنامه و مجلات، زیباشناسی آیات قرآن کریم، تجزیه و ترکیب متون دینی، متون نهج‌البلاغه، متون تفسیری) و دروس موضوعی - تربیتی (PCK) در آموزش زبان عربی ۲۷ واحد (فلسفه معلمی، برنامه‌ریزی درسی، راهبردهای تدریس، طراحی آموزشی، طراحی واحد یادگیری، آزمون‌های تحصیلی، تحلیل محتوای کتاب درسی، کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات ۲ و ۳، تجربه‌های خاص حرفه - ای، پژوهش و توسعه حرفه‌ای ۲ و ۳، کارورزی ۲ و ۳ و ۴، کارنمای معلمی) می‌باشد. ۵- دروس اختیاری که اضافه بر سقف واحد است.

جدول ۲: واحدهای برنامه درسی دوره کارشناسی رشته «آموزش زبان عربی» دانشگاه فرهنگیان

واحد	نوع درس تعداد	
۸ واحد	عمومی	مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
۱۶ واحد		معارف اسلامی
۳ واحد		ویژه دانشگاه فرهنگیان
۱۹ واحد	تعلیم و تربیت اسلامی	
۱۸ واحد	تربیتی	
۵۴ واحد	تخصصی	موضوعی
۲۷ واحد		موضوعی - تربیتی
اضافه بر سقف واحد	اختیاری	
واحد ۱۴۵	جمع	

پس هدف برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» تربیت نیروهای کارآمد به منظور تحول و تغییر بنیادین در ساختار نیروی انسانی مرتبط با درس عربی و تربیت نیروی متخصص و توانا به منظور انتقال درست اطلاعات به مخاطب است. از آنجا که لازم است معلم تمامی اطلاعات موردنیاز خود را در حوزه‌درسی موردنظر کسب نماید، از اینرو در این برنامه تلاش شده در واحدهای تعیین شده این اطلاعات به صورت مجزا و تحت عناوین معین دسته‌بندی شود و مطابق یک برنامه مشخص به مخاطب انتقال داده شود (دانشگاه فرهنگیان، ۱۳۹۵: ۴).

۵. برنامه‌درسی مقطع کارشناسی رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی»

تربیت دبیر عربی مطابق نیاز جمهوری اسلامی ایران، از مهمترین رسالت‌های فرهنگی تنظیم کنندگان کمیته تخصصی زبان و ادبیات عربی شورای عالی انقلاب فرهنگی است. دوره کارشناسی تربیت دبیر چهار سال و شکل نظام طبق تصویب شورای عالی برنامه‌ریزی واحدی است و طول هر نیمسال تحصیلی ۱۷ هفته متوالی است و زمان تدریس هر واحد نظری ۱۷ ساعت در طول یک نیمسال می‌باشد.

جدول ۳: واحدهای برنامه‌درسی کارشناسی رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی» وزارت علوم و تحقیقات

واحد	نوع درس تعداد
۱۸ واحد	عمومی
۲۴ واحد	تربیتی
۹۳ واحد	پایه و اصلی و تخصصی
۱۳۵ واحد	جمع

دروس این رشته مشتمل بر ۱۳۵ واحد است که از این تعداد ۱۸ واحد مربوط به دروس عمومی، یعنی دروس مشترک میان تمام رشته‌های تحصیلی دانشگاهی است؛ مانند، معارف ۱ و ۲، فارسی، اخلاق اسلامی، انقلاب اسلامی، تاریخ اسلامی، زبان خارجی، متون اسلامی، تربیت بدنی ۱ و ۲. دروس تربیتی ۲۴ واحد مشتمل بر (مبانی برنامه‌ریزی متوسطه، روانشناسی کودکی و نوجوانی، روانشناسی تربیتی، سنجش و اندازه‌گیری، اصول و فنون مشاوره و راهنمایی، تولید و کاربرد مواد آموزشی، مدیریت آموزشی، روشها و فنون تدریس، اصول فلسفه آموزش و پرورش، تمرین دبیری ۱ و ۲ است. دروس پایه و اصلی و تخصصی ۹۳

واحد در ۸ گروه درسی ارایه می‌شود: گروه دروس علوم بلاغی، گروه دستوری، گروه دروس تاریخی (تاریخ ادبیات عرب)، گروه دروس ارتقای مهارت‌های زبانی، گروه دروس مربوط به ترجمه و فنون و روش‌های آن، گروه دروس زبان‌شناسی، و گروه دروس مربوط به خواندن و درک مطلب انواع متون ادبی قدیم و معاصر و در نهایت گروه دروس آشنایی مهارت معلمی. دروس پایه و تخصصی عبارتند از: صرف او ۲، نحو او ۲، تمرین صرف و نحو او ۲، نقد ادبی، تاریخ ادبیات از دوره جاهلی تا پایان دوره اموی، متون نظم و نثر از دوره جاهلی تا پایان دوره اموی، تاریخ ادبیات دوره عباسی اول، متون نظم و نثر دوره عباسی اول، تاریخ ادبیات دوره عباسی دوم، تاریخ ادبیات از سقوط بغداد تا معاصر، متون نظم و نثر از سقوط بغداد تا معاصر، تاریخ ادبیات اندلس، متون نظم و نثر اندلس، تاریخ ادبیات دوره معاصر ۱ و ۲، متون نظم و نثر دوره معاصر ۱ و ۲، علوم بلاغی ۱ و ۲، آزمایشگاه زبان ۱ و ۲ و ۳، مکالمه ۱ و ۲ و ۳، انشاء ۱ و ۲ و ۳، فقه اللغة، قرائت و ترجمه و تجوید قرآن کریم، ادب سیاسی در اسلام، متون حدیث و نهج البلاغه، قرائت متون عرفانی، متون تفسیری و قرآن کریم و زبان خارجه ۱ و ۲، ترجمه از عربی به فارسی و بالعکس، روزنامه و مجلات عربی، تجزیه و تحلیل کتاب‌های عربی دوره راهنمایی و دبیرستانی.

۶. گزارش یافته‌های میدانی

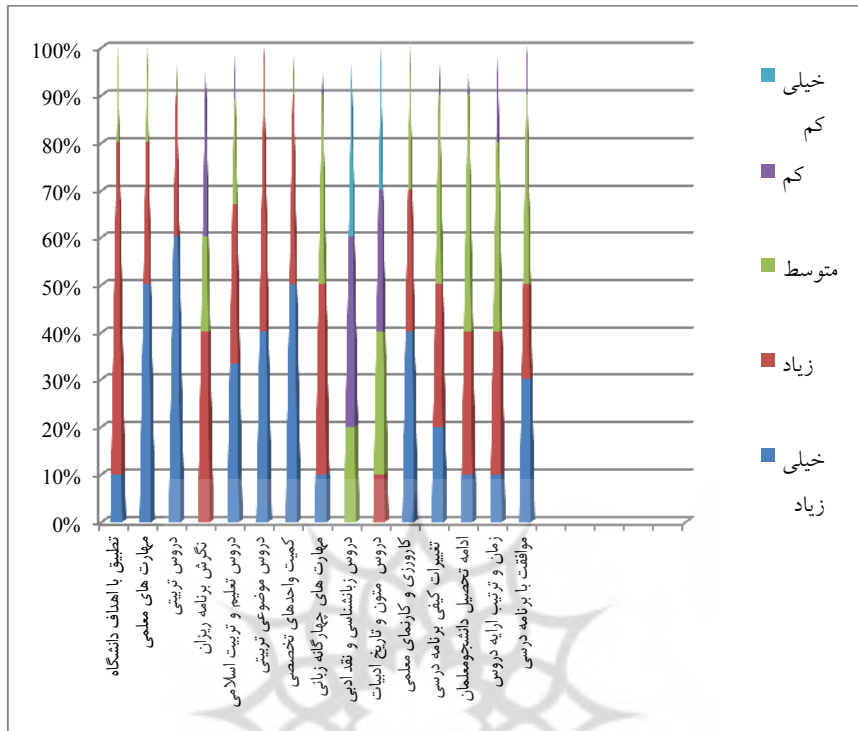
یافته‌های توصیفی تحقیق نمایانگر خصوصیات و شمای کلی ویژگی‌های نمونه تحقیق است (Hafeznia, 2013: 12). چون هدف پژوهش حاضر آسیب‌شناسی برنامه درسی از نظر استادان دانشگاه فرهنگیان است؛ بنابراین با یک گروه از افراد مواجه هستیم و واحد تحلیل این تحقیق یک سطحی است.

۱.۶ تحلیل یافته‌های پژوهش

با توجه به گویه‌های ۱۵ گانه مطرح شده، نظریات استادان به صورت جدول زیر تحلیل و بررسی می‌شود:

آسیب‌شناسی برنامه‌دستی رشته «آموزش زبان عربی» ... (هدایت الله تقی زاده) ۶۳

ردیف	گویه‌ها	فراوانی											
		خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		جمع	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱	برنامه‌دستی رشته آموزش زبان عربی تا چه حد در راستای اهداف و سیاست‌های دانشگاه فرهنگیان تدوین شده است؟	۱	۱۰۰	۷	۷۰	۲	۲۰	۰	۰	۰	۰	۱۰	۱۰۰
۲	برنامه‌دستی رشته آموزش زبان عربی تا چه میزان به مهارت‌های لازم در راستای مهارت‌های معلمی در این رشته توجه می‌کند؟	۵	۵۰	۳	۳۰	۲	۲۰	۰	۰	۰	۰	۱۰	۱۰۰
۳	در برنامه‌دستی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی تا چه میزان به آموزش ترویج تربیتی توجه شده است؟	۶	۶۰	۳	۳۰	۱	۱۰	۰	۰	۰	۰	۱۰	۱۰۰
۴	تا چه میزان با شیوه نگارش برنامه‌دستی در برنامه‌دستی رشته آموزش زبان عربی دوره کارشناسی یا برنامه‌دستی قبلی موفقی است؟	۰	۰	۴	۴۰	۲	۲۰	۲	۲۰	۰	۰	۱۰	۱۰۰
۵	در برنامه‌دستی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی تا چه میزان به آموزش ترویج تعلیم و تربیت اسلامی توجه شده است؟	۳	۳۰	۳	۳۰	۲	۲۰	۱	۱۰	۰	۰	۱۰	۱۰۰
۶	در برنامه‌دستی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی تا چه حد به آموزش ترویج موضوعی تربیتی (PCK) توجه شده است؟	۴	۴۰	۶	۶۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۰	۱۰۰
۷	گنبد واحد‌های درسی تخصصی را در برنامه‌دستی رشته آموزش زبان عربی چگونه ارزیابی می‌کنید؟	۵	۵۰	۱	۱۰	۴	۴۰	۰	۰	۰	۰	۱۰	۱۰۰
۸	در برنامه‌دستی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی تا چه اندازه به آموزش مهارت‌های چهارگانه زبانی توجه شده است؟	۱	۱۰	۴	۴۰	۰	۰	۴	۴۰	۱	۱۰	۱۰	۱۰۰
۹	به نظر شما در برنامه‌دستی آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی تا چه میزان به آموزش زبان‌شناسی و لسانی و کلیات تطبیقی توجه شده است؟	۰	۰	۰	۰	۲	۲۰	۴	۴۰	۴	۴۰	۱۰	۱۰۰
۱۰	در برنامه‌دستی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی تا چه میزان به ترویج متون و تاریخ ادبیات توجه شده است؟	۰	۰	۱	۱۰	۳	۳۰	۳	۳۰	۳	۳۰	۱۰	۱۰۰
۱۱	با توجه به فراوانی واحد‌های روزی و کارنامه معلمی در برنامه‌دستی آموزش زبان عربی تا چه اندازه با این فراوانی موفقی هستید؟	۴	۴۰	۳	۳۰	۳	۳۰	۰	۰	۰	۰	۱۰	۱۰۰
۱۲	تغییرات کلی برنامه‌دستی رشته آموزش زبان عربی را در هسته‌های به اهداف آموزش زبان عربی چگونه ارزیابی می‌کنید؟	۲	۲۰	۳	۳۰	۴	۴۰	۱	۱۰	۰	۰	۱۰	۱۰۰
۱۳	برنامه‌دستی رشته آموزش زبان عربی در دوره کارشناسی تا چه اندازه به ارائه تحصیل دانشجویان کمک می‌کند؟	۱	۱۰	۳	۳۰	۵	۵۰	۱	۱۰	۰	۰	۱۰	۱۰۰
۱۴	تا چه اندازه با زمان و ترکیب ارائه دروس در برنامه‌دستی آموزش زبان عربی موفقی هستید؟	۱	۱۰	۳	۳۰	۴	۴۰	۲	۲۰	۰	۰	۱۰	۱۰۰
۱۵	با توجه به ارائه واحدهای تربیتی تخصصی و موضوعی تربیتی تا چه حد اندازه‌ها یا برنامه‌دستی آموزش زبان عربی موفقی هستید؟	۳	۳۰	۳	۳۰	۴	۴۰	۱	۱۰	۰	۰	۱۰	۱۰۰

نمودار میله‌ای گویه‌ها و فراوانی‌های پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت

۲.۶ شیوه نگرش برنامه‌ریزان آموزشی

شیوه نگاه برنامه‌ریزان امر آموزش از عوامل مؤثر در برنامه‌ریزی است. متأسفانه یکسونگری برنامه‌ریزان آموزشی رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی» در طراحی سرفصل دروس، موجب شده که نتوان برای بسیاری از آنان افق روشنی را ترسیم کرد (نورسیده، ۱۳۹۷: ۳۱). در مقابل، یکی از دلایل موفقیت نسبی رشته «آموزش زبان و ادبیات عربی»، نوع نگاه گروه‌های آموزشی این رشته است؛ چراکه دست اندرکاران این رشته، آموزش آن را بعنوان هدف نهایی خود نپنداشته و به دنبال آن در پی تحقق افق وسیعتری هستند و آموزش به عنوان مقدمه‌ای برای آماده‌سازی آنها برای ورود به بازار کار است، لذا بر برنامه‌ریزان امر آموزش لازم است که ابتدا اهداف آموزش را چه از حیث کمیت و چه از حیث کیفیت مشخص کنند، آنگاه راهکارها و

آسیب‌شناسی برنامه‌دستی رشته «آموزش زبان عربی» ... (هدایت الله تقی زاده) ۶۵

ترتیب اجرای آنها را مشخص نمایند و سپس برنامه‌ریزی نهایی را آغاز نمایند (محسن پور، ۱۳۷۷:۴۳).

در برنامه‌دستی رشته قدیم عربی، تعداد واحدهای مرتبط با حوزه‌دستور زبان قابل توجه است، اما متأسفانه در سرفصل جدید آموزش زبان عربی این دروس کاهش داشته است؛ به طوری که احمد پاشازانوس در مقدمه کتاب خود می‌نویسد:

پس از مدتها تحصیل و تدریس در دانشگاههای مختلف کشور به این نتیجه رسیدم که دانشجویان رشته زبان عربی در یادگیری قواعد این زبان، علی‌الخصوص در دو زمینه صرف و نحو با مشکل مواجه هستند، لذا بر خود لازم دیدم که نسبت به تألیف کتابی در علم صرف اقدام نمایم (پاشازانوس، ۱۳۸۶: ۱۳)

و باید نوع نگاه برنامه‌ریزان تغییر یابد، چرا که این تغییر سرآغاز تغییرات بعدی خواهد بود، مثلاً توجه به دروس موضوعی تربیتی (PCK) در سرفصل جدید رشته آموزش زبان عربی از جمله تغییرات به روز و کاربردی و متناسب با نیاز و کارآفرینی دانشجومعلم این رشته است که به آن توجه شده است.

با توجه به گویه ۴ پرسشنامه ۶۰/ استادان شیوه نگرش برنامه‌ریزان در برنامه‌دستی رشته آموزش زبان عربی دوره کارشناسی را متوسط بیان نمودند و معتقدند که اهداف آموزش زبان عربی و جایگاه گروه‌های آموزشی به خوبی در برنامه‌دستی مورد نظر نبوده است و ۴۰٪ استادان توجه برنامه‌ریزان را کم اعلام کردند و در کل می‌توان توجه آنان به این امر را مثبت ارزیابی نمود.

۳.۶ تغییرات کمی دروس ارائه شده در برنامه جدید «آموزش زبان عربی»

در برنامه‌دستی «دبیری زبان و ادبیات عرب» در هر نیمسال ۱۷ هفته متوالی کلاس بود و زمان تدریس هر واحد درس نظری ۱۷ ساعت در طول یک نیمسال بود و تعداد واحدهای درسی آن در بخش عمومی ۱۸ واحد، تربیتی ۲۴ واحد و دروس پایه و اصلی ۹۳ واحد بود. در حالی که برنامه‌دستی «آموزش زبان عربی» هر نیمسال ۱۶ هفته متوالی کلاس و زمان تدریس درس نظری ۱۶ ساعت در یک نیمسال است و تعداد واحدهای درسی آن ۱۴۵ واحد در بخش‌های عمومی ۲۷ واحد، تربیتی ۱۸ واحد، تعلیم و تربیت اسلامی ۱۹

واحد و موضوعی ۵۴ و موضوعی - تربیتی ۲۷ واحد است. دروس به دو شیوه نظری و عملی ارائه می‌شد که در دو بخش نظری (۱۱۶) واحد و بخش عملی (۶) واحد شامل (تربیت بدنی ۱ و ۲) ۲ واحد، (تمرین دبیری ۱ و ۲) ۴ واحد است، در حالی که در برنامه درسی آموزش زبان عربی چهار دسته درس وجود دارد که عبارتند از: الف- دروس عمومی ۲۷ واحد در سه بخش زیر است: ۱- مصوب وزارت علوم ۸ واحد ۲- معارف اسلامی ۱۶ واحد ۳- دروس ویژه دانشگاه فرهنگیان ۳ واحد است. ب- درس تعلیم و تربیت اسلامی ۱۹ واحد. ج- درس تربیتی ۱۸ واحد د- دروس تخصصی ۸۱ واحد است. و از نظر ارائه به شش قسم تقسیم می‌شود: الف- درس ترکیبی نظری- عملی ۴۰ واحد عبارتند از: سلامت و بهداشت (۱+۱)، اصول و نظریه های آموزش و یادگیری (۱+۱)، اصول و مشاوره ارزشیابی پیشرفت تحصیلی (۱+۱)، زیباشناسی آیات قرآن کریم (۱+۱)، تجزیه و ترکیب متون دینی (۱+۱)، برنامه ریزی درسی در آموزش زبان عربی (۱+۱)، آزمون های تحصیلی و آزمون سازی در آموزش زبان عربی (۱+۱)، تحلیل محتوای کتاب درسی (۱+۱)، آزمایشگاه ۱ و ۲ (۱+۱)، گفت و شنود ۱ و ۲ (۱+۱)، نگارش یک و دو (۱+۱)، علم معانی (۱+۱)، علم بیان و بدیع (۲+۱)، و فن ترجمه (۱+۱)، نقد ادبی (۱+۱)، روش تحقیق و مرجع شناسی (۱+۱)، ب- دروس عملی ۶ واحد عبارتند از: نگارش علمی (۱ واحد)، کاربرد هنر در آموزش (۱ واحد)، کاربرد زبان در تربیت (۱ واحد)، تربیت بدنی ۱ و ۲ (۲ واحد)، عروض و قافیه (۱ واحد)، ج- دروس کارگاهی ۹ واحد عبارتند از کاربرد فناوری ۱ و ۲، پژوهش و توسعه حرفه ای ۱ و ۲، راهبردهای تدریس ۱ واحد، طراحی آموزشی ۱ واحد، طراحی یادگیری در آموزش زبان عربی ۱ واحد، د- دروس نظری ۸۰ واحد. ه- درس کارورزی ۱ و ۲ و ۳ و ۴ (۱ واحد) هر ۲ واحد به مقدار ۱۲۸ ساعت. و- پروژه کارنمای معلمی ۲ واحد.

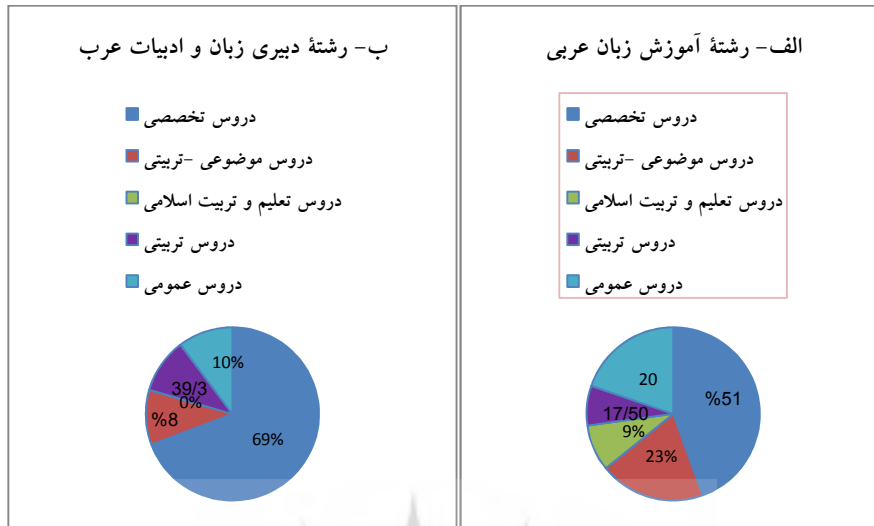
تعداد کل واحد در برنامه قدیم، ۱۳۵ واحد و در برنامه جدید ۱۴۵ واحد است که افزایش ۱۰ واحدی را نشان می‌دهد (جدول شماره ۴).

آسیب‌شناسی برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» ... (هدایت الله تقی زاده) ۶۷

جدول ۴: مقایسه‌ای درصد و تعداد واحدهای برنامه‌درسی جدید و قبلی رشته آموزش زبان عربی به تفکیک نوع درس

سهم درصدی		تعداد واحد		نوع درس	
جدید	قبلی	جدید	برنامه قبلی	جدید	برنامه قبلی
۱۸/۱	۱۴/۶	۲۷	۱۸	شایستگی عمومی (GK)	عمومی
۱۷/۵	۳۹/۳	۱۸	۲۴	شایستگی تربیتی (PK)	تربیتی
۵۱/۵	۶۹/۶	۵۴	۹۳	شایستگی تربیتی (PK)	پایه و اصلی - وتخصصی
۲۳/۲	۸/۸	۲۷	-----	شایستگی تربیتی موضوعی (PCK)	-----
۱۰/۱	۰/۰	۱۹	-----	تعلیم و تربیت اسلامی	-----
۰/۰	۰/۰	اضافه بر سقف	۰	اختیاری	اختیاری
۱۰۰/۱	۱۰۰/۱	۱۴۵	۱۳۵	جمع	

با توجه به مطالب بالا می‌توان گفت که دروس عمومی از ۱۸ واحد به ۲۷ واحد افزایش یافته و سهم آنها در کل برنامه‌درسی از ۱۴/۶ درصد به ۱۸/۱ افزایش یافته است. دروس تربیتی از ۲۴ واحد به ۱۸ واحد کاهش یافته است و سهم این دروس در کل برنامه‌درسی را از ۳۹/۳ به ۱۷/۵ کاهش داده است. دروس تخصصی زبان عربی از ۹۳ واحد به ۵۴ واحد کاهش یافته است و سهم این دروس در کل برنامه‌درسی، از ۶۹/۶ به ۵۱/۵ درصد کاهش یافته است. دروس موضوعی - تربیتی در برنامه‌درسی دبیری زبان و ادبیات عرب نبود، و درس «تمرین دبیری او ۲» در جدول دروس تربیتی ارائه می‌شد، در حالی که در برنامه‌درسی جدید در عنوان دروس موضوعی - تربیتی آمده و از ۸/۸ به ۲۳/۲ افزایش یافته است. و درس «تجزیه و تحلیل کتاب‌های عربی دوره راهنمایی و دبیرستانی» در سرفصل قدیم در جدول دروس اصلی و پایه آمده و در برنامه‌درسی جدید با عنوان «تحلیل محتوای کتب درسی متوسطه» در جدول دروس موضوعی - تربیتی آمده است.

شکل ۱: سهم نسبی انواع دروس در برنامه درسی الف- رشته آموزش زبان عربی، ب- رشته دبیری زبان و ادبیات عرب

بنا بر نظر استادان، واحدهای تخصصی (دانش موضوعی) برنامه درسی رشته آموزش زبان عربی بسیار کم است، منابع آموزشی و محتوا برای آموزش زبان عربی اندک است و منابع معرفی شده بعضاً اهداف را محقق نمی‌کند، تألیف کمی در حوزه آموزش عربی وجود دارد، و ارزیابی آنان نشانگر توزیع مناسب کمیت در برنامه درسی است.

۴.۶ تغییرات کیفی در برنامه جدید

علاوه بر تغییرات قابل توجه کمی در سهم انواع دروس، برنامه درسی جدید «آموزش زبان عربی» حاوی دروسی است که در برنامه قبلی (دبیری زبان و ادبیات عربی) وجود نداشته‌اند. در بین این دروس، گروهی از دروس که ماهیت تربیتی موضوعی (PCK) دارند، با ساختار بین رشته‌ای که دارند، بیشتر از بقیه دروس جدید جلب توجه می‌کنند. این دروس ۲۷ واحد که عبارتند از: فلسفه معلمی در آموزش زبان عربی، برنامه‌ریزی درسی در آموزش زبان عربی، کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در زبان عربی ۱ و ۲ و ۳، راهبردهای تدریس در آموزش زبان عربی، پژوهش و توسعه حرفه ای ۱ و ۲ و ۳، آزمون‌سازی در زبان عربی، تحلیل محتوای

کتاب درسی، کاروزی ۱ و ۲ و ۳ و ۴، تجربه‌های حرفه‌ای درآموزش زبان عربی، طراحی واحد یادگیری درآموزش زبان عربی و کارنمای معلمی (پروژه).

اجرای درس کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات درآموزش زبان عربی در ترم‌های متوالی، یکی دیگر از نقاط قوت برنامه‌درسی جدید است. امروزه فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان ابزاری بسیار کارآمد در اختیار متخصصان و متولیان تعلیم و تربیت به منظور تغییر و بهبود روش‌های یاددهی یادگیری، تعالی بخشی به اهداف تربیتی و اصلاحات آموزشی قرار گرفته است (معینی‌نسب و همکاران، ۱۳۹۵). اجرای باکیفیت این واحد درسی، می‌تواند میزان مهارت و توانایی دانشجو معلمان زبان عربی را از حیث ساخت و تولید محتوای آموزشی و استفاده از فناوری‌ها درآموزش، به طور چشمگیری افزایش دهد.

باتوجه به سؤال ۱۲ پرسشنامه، ۹۰٪ استادان تغییرات کیفی برنامه‌درسی رشته‌آموزش زبان عربی را در دستیابی به اهداف آموزش زبان عربی، متوسط به بالا ارزیابی نمودند.

۵.۶ کاروزی و کارنمای معلمی در برنامه‌جدید

اهمیت درس کاروزی و توسعه حرفه‌ای معلمان در مطالعات مختلف تأکید شده است (Buczynski: 2010؛ Fielder: 2010) همچنین رابطه بین کیفیت آموزش معلمان در درس کاروزی با آموزش دانش‌آموزان نشان داده شده است (Nicu: 2015) بنابراین افزایش واحد کاروزی از ۴ واحد در دو ترم، به ۸ واحد در ۴ ترم، یکی دیگر از تغییرات مثبت در برنامه‌درسی جدید به شمار می‌رود.

یکی دیگر از تغییرات مثبت برنامه‌درسی جدید، درس کارنمای معلمی است که بر اساس روش پژوهش‌روایی طراحی شده و نتایج نشان داده است که پژوهش‌روایی تأثیرات سازنده-ای در حوزه‌های گوناگون تربیت معلم نظیر تثبیت هویت حرفه‌ای، افزایش دانش و مهارت دانشجو معلمان، اثربخشی کاروزی تدوین منطقی‌تر برنامه‌درسی، تسهیل فرایندهای پیچیده تدریس، بهبود فرایند آموزش و یاددهی یادگیری و نیز توسعه درک آنان تربیت معلم پژوهنده، بهبود نگرش حرفه‌ای و کاهش تعارضات ناشی از تفاوت‌های فرهنگی داشته است (گلکار، ۱۳۹۵).

در مورد افزایش واحد کارورزی و کارنمای معلمی در برنامه درسی آموزش زبان عربی، ۱۰۰/استادان با آن موافق بودند و آن را در سطح عالی ارزیابی نمودند و از تغییرات مثبت برنامه ریزان برای حرفه معلمی دانشجو معلمان به شمار آوردند.

۶.۶ واحدهای مربوط به مهارتهای چهارگانه زبانی

دروسی که ناظر به ارتقای مهارتهای زبانی در رشته «آموزش زبان عربی» دانشگاه فرهنگیان عبارتند از: گفت و شنود 1 و 2 (۴ واحد)، آزمایشگاه 1 و 2 (۴ واحد)، فن ترجمه (۲ واحد)، ترجمه از عربی به فارسی و بالعکس (۴ واحد)، روزنامه و مجلات عربی (۲ واحد) (در مجموع ۲۰ واحد) قابل ذکر است که آموزش و شیوه‌های تدریس در همین تعداد اندک واحدها نیز با خللها و کاستی‌های فراوانی مواجه است.

اما دروس مربوط به مهارتهای چهارگانه زبانی در برنامه درسی رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی» به این شرح است: گفت و شنود 1 و 2 و 3 (۶ واحد)، آزمایشگاه 1 و 2 و 3 (۶ واحد)، انشاء 1 و 2 و 3 (۶ واحد)، نامه‌نگاری و خلاصه‌نویسی (۲ واحد)، قرائت و تجوید قرآن کریم (۲ واحد)، ترجمه متون اسلامی (۲ واحد)، فن ترجمه (۲ واحد)، ترجمه از عربی به فارسی و بالعکس (۴ واحد)، روزنامه‌نگاری (۲ واحد)، روزنامه و مجلات عربی (۲ واحد)، قرائت و تجوید قرآن کریم (۲ واحد) (در مجموع واحد) به این ترتیب دانشجویان مقطع کارشناسی رشته «آموزش زبان عربی» در بهترین حالت، در زمینه مهارتهای زبانی، بیش از بیست واحد درسی را پشت سر نمی‌گذارند، اما دانشجویان رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی»، ملزم به گذراندن چیزی معادل سی و دو واحد درسی در همین زمینه هستند. مضاف بر این که این واحدها نسبت به واحدهای مربوط به مهارتهای زبانی رشته «آموزش زبان عربی» از تنوع و شمول بیشتری نیز برخوردار است.

بر اساس پرسشنامه، استادان اظهار نظر نمودند که در برنامه درسی رشته «آموزش زبان عربی» به مهارت‌های چهارگانه زبانی متأسفانه توجه زیادی نشده است و تعداد واحدهای مهارتی از ۳۶ واحد به ۲۰ واحد کاهش پیدا کرده است؛ ۵۰/استادان آن را ضعیف و کم اعلام کردند و بر این باورند که با توجه به رویکرد مهارتی کتاب‌های درسی نونگاشت، باید که در برنامه درسی اهمیتی بیش از پیش به این امر شود، زیرا دانشجویان رشته «آموزش زبان عربی» بیشتر باید تحت آموزش زبان قرار گیرند تا آموزش ادبیات.

۷.۶ واحدهای متون و تاریخ ادبیات

شکل معرفی زبان عربی و شروع آموزش آن، شروع واقع‌گرایانه‌ای نیست. معمولاً ما آموزش زبان عربی را با آیات و احادیث شروع می‌کنیم، درحالی‌که هیچ کتاب آموزش زبان انگلیسی با کلمات شکسپیر انگلیسی را شروع نمی‌کند و ما هم آموزش زبان فارسی را به غیر فارسی زبان‌ها با شاهنامه یا مثنوی مولوی یا دیوان حافظ شروع نمی‌کنیم (اصغری، ۱۳۹۶: ۸) و باید عناصر سهولت و انتقال از خاص به عام را رعایت نمائیم.

واحدهای مربوط به تاریخ ادبیات و نصوص مختلف در رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی» عبارتند از: تاریخ ادبیات از دوره جاهلی تا پایان اموی و متون نظم و نثر آن (۸ واحد)، تاریخ ادبیات دوره عباسی و متون نظم و نثر آن (۸ واحد)، تاریخ ادبیات از سقوط بغداد تا معاصر و متون نظم و نثر آن (۴ واحد)، تاریخ ادبیات اندلس و متون نظم و نثر آن (۴ واحد)، تاریخ ادبیات دوره معاصر و متون نظم و نثر آن (۸ واحد)، متون نظم و نثر عربی در ایران از آغاز تا سقوط بغداد و از سقوط بغداد تا معاصر (۴ واحد)، متون حدیث (۲ واحد)، نهج البلاغه (۲ واحد)، ادب سیاسی در اسلام (۲ واحد)، قرائت متون عرفانی (۲ واحد)، قرائت متون تفسیری (۲ واحد). (مجموعاً ۴۶ واحد درسی).

اما اگر به مواد درسی در برنامه‌درسی جدید، نظری عمیق بیفکنیم، خواهیم دید که متون و تاریخ ادبی دوره‌های مختلف ادبیات عربی، در برنامه «آموزش زبان عربی»، در مقایسه با سرفصل قدیم، دارای حجمی بسیار اندکی هستند، یعنی از ۴۶ واحد متون و تاریخ ادبیات سرفصل قدیم به ۸ واحد تاریخ ادبیات و متون نظم و نثر معاصر (۴ واحد)، متون نهج-البلاغه (۲ واحد)، متون تفسیری (۲ واحد) کاهش یافته است که در ترم ۷ و ۸ ارائه می‌شوند و این حجم کم هم عملاً مشکلاتی را برای ادامه تحصیل دانشجویان بوجود خواهد آورد. استادان باتوجه به سؤال ۱۰ و ۱۳ پرسشنامه بر این باورند که در برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» دروس متون و تاریخ ادبیات مورد کم لطفی قرار گرفته و ۶۰٪ آنان واحدهای متون و تاریخ ادبیات را ضعیف و کم‌رنگ ارزیابی نمودند. و معتقدند که از آن‌جایی که سیاست کلی آموزش و پرورش در زمینه آموزش زبان عربی در مدارس در سال‌های اخیر تغییر کرده و رویکرد از قاعده محوری به سمت متن خوانی و ترجمه محوری گرایش پیدا کرده است، حذف دروس تاریخی و متون نظم و نثر در دانشگاه فرهنگیان، با این سیاست در تناقض است. بنابراین پیشنهاد می‌کنند که متون دوره جاهلی و اسلامی و

عباسی که به نوعی شناسنامه رشته زبان عربی هستند و آشنایی با آنها ضروری است، در برنامه درسی اضافه شود.

۸.۶ کیفیت آموزش واحدهای مربوط به زبان‌شناسی و نقد ادبی

این گروه از واحدها در رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی» با عناوین نقد ادبی، ادبیات تطبیقی و فقه اللغة (۶ واحد) ارائه می‌گردد و در برنامه درسی «آموزش زبان عربی» فقط نقد ادبی (۲ واحد) ارائه می‌شود که بر اساس نظر استادان در سؤال ۹ پرسشنامه، این نتیجه بدست آمد که ۸۰٪ آنان به کم توجهی برنامه ریزان به این مقوله نظر دادند و در مقایسه با سرفصل قدیم بیان نمودند که دانشجویان رشته «دبیری زبان و ادبیات عربی» در دروس زبان‌شناسی و نقد ادبی، بسیاری از مکاتب نقدی را فرا می‌گیرند و مکاتیب مختلف ادبیات تطبیقی را می‌شناسند، در حالی که دانشجومعلمان رشته «آموزش زبان عربی» تنها از نمونه‌هایی بسیار محدود از این مباحث آگاهی می‌یابد و میزان احاطه آنان را در زمینه ادبیات تطبیقی و زبان‌شناسی و مکاتیب ادبی نو به حداقل می‌رسد.

۹.۶ زمان ارائه دروس در سرفصل جدید و قدیم

زمان ارائه دروس تربیتی و موضوعی-تربیتی، در برنامه درسی قدیم به شکل زیر بود: درس روانشناسی ترم چهارم و در سرفصل جدید ترم اول، اصول و فنون مشاوره در سرفصل قدیم ترم ۴ در سرفصل جدید ترم یک، مدیریت آموزشی در سرفصل قدیمی ترم یک، در فصل جدید ترم ۳ تمرین دبیری ۱ و ۲ در سرفصل قدیم ترم هفت و هشت به میزان ۱۳۶ ساعت. و در فصل جدید آموزش زبان عربی به صورت کارورزی ۱ تا ۴ در ترم ۶ تا ۸ هر دو واحد به ارزش ۱۲۸ ساعت است.

در برنامه درسی رشته دبیری «زبان و ادبیات عربی»، درحالی‌که هنوز توانمندی‌های لازم برای درک درست متون ساده عربی را در زبان آموز به وجود نیاورده است، وی را با متون سنگین ادبی مواجه می‌سازد. واحدهای تخصصی متون و تاریخ ادبیات در برنامه قدیم معمولاً از متون دوره جاهلی شروع می‌شود و با متون و تاریخ ادبیات معاصر پایان می‌پذیرد. وجود این نقص به روشنی در طراحی سرفصل دروس و نیز در زمان ارائه آنها به

آسیب‌شناسی برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» ... (هدایت الله تقی زاده) ۷۳

دانشجو مشهود است (نورسیده، ۱۳۹۷: ۳۸) اما در برنامه درسی جدید این دروس در ترم ۷ و ۸ ارائه می‌شوند. با توجه به سؤال ۱۴ پرسشنامه، ۸۰٪ استادان با زمان و ترتیب ارائه دروس، در برنامه‌درسی آموزش زبان عربی موافق بودند و آن را مناسب دانستند.

۷. نتیجه‌گیری

نتایج کلی تحقیق نشان می‌دهد که همه استادان، برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» را مطلوب و در راستای اهداف اساسنامه و مأموریت دانشگاه فرهنگیان و متناسب با حرفه و مهارت‌های معلمی دانستند و میزان توجه برنامه‌ریزان در دروس تربیتی، و دروس موضوعی - تربیتی را در سطح عالی ارزیابی نمودند و افزایش واحد کارورزی و کارنمای معلمی را نقطه عطفی در ارتقای حرفه‌ای دانشجومعلم دانستند.

برنامه جدید رشته آموزش زبان عربی از حیث افزایش واحدهای موضوعی تربیتی (PCK)، و کاربردی‌تر شدن علوم تربیتی برای دانشجومعلم این رشته، تغییرات قابل ملاحظه‌ای داشته است. این تغییر، از نام دروس شروع شده و به عنوان مثال درس «برنامه‌ریزی درسی» به «برنامه‌ریزی درسی در آموزش زبان عربی» تغییر نام داده است. همچنین در سرفصل دروس نیز به کاربردهای دروس مذکور اشاره شده است. دروسی که اولین بار در برنامه‌درسی «آموزش زبان عربی» قرار داده شده‌اند (حدود ۲۷ واحد) نیز در نوع خود چشمگیر هستند. افزایش واحد کارورزی از ۴ واحد به ۸ واحد، افزوده شدن درس «زیباشناسی آیات قرآن و تجزیه و ترکیب متون دینی» در دروس موضوعی (CK) از نقاط قوت برنامه جدید درسی است.

مهمترین نقاط ضعف و آسیب‌های برنامه‌درسی از نظر استادان عبارتند از: اهداف رشته به خوبی بیان نشده است، واحدهای تخصصی در آموزش عربی کم و واحدهای تربیتی زیاد هستند، همچنین بی‌اطلاعی از تاریخ این زبان و ادبا و نویسندگان و دوره‌های ادبی مرتبط با این زبان، روند موفقیت‌های تحصیلات تکمیلی دانشجومعلم را با چالش‌هایی مواجه ساخته است.

همچنین نتایج نشان می‌دهد که استادان، برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» را در دروس تخصصی ضعیف ارزیابی نمودند؛ به طوری که ۵۰٪ آنان ارزیابی دروس مهارت‌های زبانی، ۸۰٪ دروس زبانشناسی و نقد ادبی و ادبیات تطبیقی و ۶۰٪ دروس متون و تاریخ

ادبیات را ضعیف دانستند و بر این باورند که در برنامه جدید رشته آموزش زبان عربی واحدهای تخصصی کاهش قابل ملاحظه‌ای داشته و از ۹۴ واحد به ۵۴ واحد کاهش یافته است. با برنامه جدید، یک دبیر زبان عربی تربیت شده در این دانشگاه حدود ۵۱/ واحد‌هایی که می‌گذراند، دروس تخصصی زبان عربی خواهد بود، حال آنکه در برنامه قبلی حدود ۶۹/ دوره کارشناسی را دروس تخصصی رشته عربی تشکیل می‌داد. این کاهش بیش از حد، خطر ضعف علمی فارغ‌التحصیلان این رشته را به دنبال خواهد داشت و از طرفی ادامه تحصیل دانشجویان را با مشکل مواجه می‌کند.

پیشنهادات

- برنامه‌ریزان درسی توجه داشته باشند، موفقیت برنامه درسی آموزش عربی، در گرو تدوین منابع و محتوای درسی مناسب است؛ بنابراین این مهم هم از سوی دانشگاه و هم از سوی برنامه‌ریزان درسی باید مورد توجه و اهتمام ویژه قرار گیرد.
- ضرورت دارد، برنامه‌ریزان با برگزاری دوره‌هایی برای استادان و مدرسان آموزش زبان عربی، اهداف و مأموریت‌ها را در این دوره‌ها به نحو دقیق و مناسبی تبیین و تشریح کنند تا بتوانند به خوبی در کلاس‌های درس اجرا کنند.
- لازم است دروس مشابه تربیتی و موضوعی - تربیتی که از نظر مباحث هم پوشانی زیادی دارند، شناسایی شده و یکپارچه شوند و این کار با دروس عمومی و دروس تعلیم و تربیت اسلامی انجام شود.
- درس «کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش زبان عربی» در ترم‌های متوالی ۱ و ۲ و ۳ به صورت ۲ واحد عملی با نام «کاربست فناوری در آموزش زبان عربی» و درس «پژوهش و توسعه حرفه‌ای» ۱ و ۲ و ۳ به صورت تجمیعی و در ۲ واحد نظری - عملی با عنوان «درس پژوهش و توسعه حرفه‌ای در آموزش زبان عربی» ارائه گردد.
- پیشنهاد می‌شود که دروس زیر به رشته «آموزش زبان عربی» اضافه شود تا اهداف برنامه درسی بهتر محقق شود: «روزنامه‌نگاری و خلاصه‌نویسی، ادبیات تطبیقی، سخنرانی و مناظره، قرائت متون عربی، تاریخ ادبیات و متون نظم و نثر از دوره جاهلی

آسیب‌شناسی برنامه‌درسی رشته «آموزش زبان عربی» ... (هدایت الله تقی زاده) ۷۵

تا پایان دوره اندلس، بیان شفاهی داستان، گزارش نویسی، سخنرانی و مناظره، سنجش مهارت‌های زبانی».

کتاب‌نامه

- اساسنامه دانشگاه فرهنگیان (۱۳۹۰)، متن اساسنامه دانشگاه فرهنگیان، مصوب جلسه ۷۰۴ مورخ ۱۳۹۰/۱۰/۶ شورای عالی انقلاب فرهنگی، تهران: دانشگاه فرهنگیان.
- اسماعیلی، سجاد، باش قره، لقمان (۱۳۹۴)، «آسیب‌شناسی سرفصل‌های رشته زبان و ادبیات عربی بر اساس شاخص‌های تجاری سازی و کارآفرینی»، مجله‌الجمعیه‌العلمیه‌الایرانیه‌للغه‌العربییه و آدابها، صص ۱۷۱-۱۸۹.
- اصغری، مهدی (۱۳۹۳)، «نشست تخصصی بررسی چالش‌های آموزش زبان عربی و اشتغال دانش‌آموختگان این زبان»، نشریه بازارکار، ۹۳/۶/۱۵، ص ۸.
- الباز، خالد صلاح علی (۲۰۰۰)، فاعلیه برنامه‌مقترح لتدرب موجهی العلوم بالمرحلة الثانویة علی استخدام مدخل التقیوم الموجه بالأهداف التدریسیة، المؤتمر العلمی الرابع (۳۱ یولیو)، الجمعیه المصریة للتربیة العلمیة، مصر.
- بوقس، نجاة عبدالله محمد (۱۹۹۸)، فاعلیه برنامه‌تدریسی مقترح فی تنمیة مهارت تدریس المفاهیم العلمیة لدی الطالبات المعلمات بکلیة التربیة بجدة رساله دکتوراه، کلیة البنات بجدة، السعودیة.
- پاشازانوس، فحمد (۱۳۸۶ش)، (الصرف ۱، الطبعة الأولى، طهران: بیام نور.
- رجایی، سید مهدی (۱۳۹۸)، «بررسی نقاط قوت و ضعف سرفصل درسی جدید رشته آموزش زیست‌شناسی دانشگاه فرهنگیان»، فصلنامه علمی تخصصی پژوهش در آموزش زیست‌شناسی، دانشگاه فرهنگیان، سال اول، ش ۱، صص ۱۴-۵.
- شعبانی، زهرا (۱۳۸۳)، «بررسی تطبیقی برنامه تربیت معلم ایران و چند کشور دنیا»، تعلیم و تربیت. سال بیستم، ش ۳، ۷۶، ۱۲۱-۱۶۰.
- صادقی، علی؛ میرسپاسی، زهره (۱۳۹۹) «آسیب‌شناسی شیوه اجرای برنامه درسی رشته آموزش جغرافیا در دانشگاه فرهنگیان»، مطالعات برنامه‌ریزی درسی، سال ۱۵، ش ۵۶، ۸۸-۶۵.
- گلکار، رسول و فریدون شریفیان (۱۳۹۵)، «نقش و کاربرد پژوهش روایتی در بهبود برنامه‌های تربیت معلم و رشد حرفه‌ای معلمی»، دومین همایش تربیت معلم، اصفهان، دانشگاه فرهنگیان.
- متقی زاده، عیسی، روشنفکر، کبری، اسماعیلی، سجاد (۱۳۹۳)، «نقد و بررسی سرفصل درس متون نظم و نثر رشته زبان و ادبیات عربی در مقطع کارشناسی و ضرورت بازنگری در آن»،

پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، سال چهاردهم، ش چهارم، صص ۹۳-۱۰۸.

محسن پور، بهرام (۱۳۷۷ش)، برنامه‌ریزی آموزشی، چاپ دوم، تهران: مدرسه.
معینی نسب، فاطمه؛ مریم ملاهاشمی؛ فاطمه بخشایشیان و ریحانه ناصری منش (۱۳۹۵)، «اهمیت و جایگاه فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش معلمان»، اولین کنفرانس ملی مطالعات آموزش و پرورش، قم.

میرزایی، فرامرز؛ علی سلیمی (۱۳۸۹ش)، «نقش آفرینی گروه‌های زبان و ادبیات عربی در توسعه علمی دانشگاهها»، مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، شماره ۱۴، بهار، صص ۱۳۷-۱۱۹.

نورسیده، علی اکبر (۱۳۹۷)، «بازنگری در دروس رشته زبان و ادبیات عربی دوره کارشناسی با عنایت به سرفصلهای رشته هم شاخه»، مجموعه مقالات اولین همایش کشوری دانش موضوعی تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، صص ۲۰-۴۳.

ورعی، سیدجواد (۱۳۸۵)، مبانی و مستندات قانون اساسی به روایت قانونگذار، قم، دبیرخانه مجلس.

Anonymous (2011). Fundamental Evolution Document of Education. Available on the site: <https://sccr.ir/Files/6609.pdf>

Buczynskils,,S, Hansen,C.B.,(2010), Impact of professional development on teacher practice. Uncorering connection. "Teachingand Teacher Education", 607-599 , 3,26.

Darabi, B;Moradi, A. (2015). Excerpt from academic law in the mirror of laws and regulations. Qom, Maaref Publishing House.

Fielder,A.,(2010), "Elementary school teachers attitudes toward professional development: A grounded theory study",.Ed.D3417235,university of phoenix, United States. Arizona.

Ganji, M. H. (1988). Geography in Iran from the Darrolfonoon to the Islamic Revolution. Mashhad, Astan Quds Razavi Printing and Publishing Institute.

Garet, M.S.,Porter,A.C., Desimone, L., Birman, B.F., & Yoon, K.S.,(2010), What makes professional development effectives? New Haven, CT: Yale University Press.

Hafeznia, M.R (2013). An Introduction to Research Methods in the Humanities. Tehran, Samat Publications.

Nicu,A. ,(2015).Policy and practice of initial teacher training."Procedia - Social and Behavioral Sciences", 86 – 80 , 180.

Statute of Farhangian University. (2012). Available on the site: <http://chamran.te.cfu.ac.ir/fa/88335> & Published on <http://te.cfu.ac.ir>

Saharkhiz, A; Safari, A. R; Nabavi, S. S; & Ojaghloo, K. (2017). A Narrative of the Quality of Farhangian University. Journal of 2013-2017. Farhangian University Press.